

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 340.15

DOI <https://doi.org/10.32782/klj-2024-6.01>

ВІЙСЬКОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ (ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ)

Вовк Олександр Йосипович,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та історії права та держави

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID ID: 0000-0003-0094-6106

В даній статті розкривається авторське розуміння системи актів військового законодавства Західноукраїнської Народної Республіки, визначається їх загальний поділ за видами правового регулювання суспільно-політичних відносин у воєнній сфері. Робота здійснена зі застосуванням світоглядних, загальнонаукових, спеціально та конкретно-наукових методах пізнання, з яких перевага надається історико-правовому методу, що характеризує значимість норм вітчизняного військового права 1917–1921 років.

Встановлено, що до суб'єктів нормотворчості ЗУНР взагалі та у військовій сфері зокрема слід віднести: Українську Національну Раду (УНРада), Державний Секретаріат, галузеві секретаріати, Виділ УНРади, Трудовий конгрес, Уповноваженого Диктатора Євгена Петрушевича (з 9 червня 1919 р.), повітових комісарів і військових комендантів а також повітові УНРади як самоврядні органи.

Досліджено, що правові акти ухвалені тими чи іншими суб'єктами нормотворчості ЗУНР мали різні назви, а саме: внесення, декларація, доповідна записка, закон, інструкція, інформаційне повідомлення, меморіал, наказ, обіжчик, оперативний звіт, повідомлення, повласть диктатора, присяга, приказ диктатора, протокол, рапорт, рекомендації, розпоряд, розпорядження, розпорядок, угода, універсал, устрій, ухвала, штат, циркуляр тощо.

Визначено, що джерелами військового права ЗУНР були: конституційні закони ЗУНР; звичайні закони ЗУНР; підзаконні нормативні акти органів центральної влади та управління; локальні акти місцевих органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та відомств: акти військового командування (начальників об'єднань, з'єднань військових частин та устанів); міжнародно-правові договори військові правові звичаї.

Проаналізовано, що акти військового законодавства ЗУНР забезпечували: правову основу захисту національної безпеки ЗУНР; регулювання діяльності органів, які забезпечували воєнну безпеку ЗУНР; порядок організації й діяльності державних служб у збройних силах ЗУНР; найважливіші положення, що стосуються виконання військового обов'язку; правовий статус військовослужбовців та соціальний захист членів їх сімей; юридичну відповідальність військовослужбовців за скоєнні правопорушення; основу інформаційної безпеки військовослужбовців ЗУНР; правовий захист мирного населення під час війни; процес ухвалення рішень під час ведення воєнних операцій в збройних силах ЗУНР.

Вказано, що нове військове законодавство ЗУНР підтвердило вже існуючий армійський порядок та оформило правове положення воєнної організації держави, її організаційні принципи формування і структуру збройних сил

Зазначено у висновку про те, що весь комплекс публічно-правових актів військового законодавства Західноукраїнської Народної Республіки кінця 1918–1919 років, які ефективно здійснювали правове регулювання у воєнній сфері, доцільно розподілити на види за їх спеціальним призначенням у військовому будівництві. Подальші розвідки історії джерел вітчизняного військового права пропонується проводити на основі порівняльно-правових досліджень з метою упорядкування та удосконалення сучасної правової системи України.

Ключові слова: акти законодавства, військовослужбовці, військове будівництво, збройні сили, безпека, мобілізація, правові гарантії, відповідальність, воєнні операції.

Vovk Oleksandr. Military legislation of the Western Ukrainian People's Republic (historical and legal analysis)

This article reveals the author's understanding of the system of acts of military legislation of the Western Ukrainian People's Republic, determines their general division by types of legal regulation of socio-political relations in the military sphere. The work was carried out using world-view, general scientific, special and specific scientific methods of cognition - of which the historical and legal method is preferred, which characterizes the significance of the norms of domestic military law of 1917-1921.

It was established that the subjects of rule-making of the ZUNR in general and in the military sphere in particular include: the Ukrainian National Council (UNRada), the State Secretariat, sectoral secretariats, the UNRada Division, the Labor Congress, the Plenipotentiary Dictator Yevhen Petrushevych (since June 9, 1919), district commissars and military commandants, as well as district UNRadas as self-governing bodies.

It was investigated that legal acts adopted by certain subjects of the rule-making of the ZUNR had different names, namely: introduction, declaration, report, law, instruction, information message, memorial, order, circular, operational set, message, dictator's power, oath, dictator's order, protocol, report, recommendations, order, order, order, agreement, universal, system, resolution, staff, circular, etc.

It was determined that the sources of military law of the ZUNR were: constitutional laws of the ZUNR; ordinary laws of the ZUNR; subordinate normative acts of central government and administration bodies; local acts of local executive bodies, local self-government and departments: acts of military command (chiefs of associations, military units and institutions); international legal treaties, military legal customs.

It was analyzed that the acts of military legislation of the ZUNR provided: the legal basis for protecting the national security of the ZUNR; regulation of the activities of bodies that ensured the military security of the ZUNR; the procedure for organizing and operating public services in the armed forces of the ZUNR; the most important provisions relating to the performance of military duty; the legal status of servicemen and social protection of their family members; the legal responsibility of servicemen for committing offenses; the basis for information security of servicemen of the ZUNR; legal protection of civilians during war; the decision-making process during military operations in the armed forces of the ZUNR.

It is indicated that the new military legislation of the Western Ukrainian People's Republic confirmed the already existing army order and formalized the legal position of the military organization of the state, its organizational principles of formation and structure of the armed forces.

It is noted in the conclusion that the entire complex of public legal acts of the military legislation of the Western Ukrainian People's Republic of the end of 1918-1919, which effectively carried out legal regulation in the military sphere, should be divided into types according to their special purpose in military construction. Further exploration of the history of the sources of domestic military law is proposed to be carried out on the basis of comparative legal research in order to streamline and improve the modern legal system of Ukraine.

Key words: *acts of legislation, military personnel, military construction, armed forces, security, mobilization, legal guarantees, responsibility, military operations.*

Постановка проблеми. Реалістична хроніка повномасштабної війни вносить корективи в соціально-політичне та економічне буття українського суспільства взагалі та у військове будівництво безпосередньо, вимагаючи їх уніфікації, насамперед через упорядкування законодавства. Однією з особливостей сучасної України в період воєнного стану є постійний процес удосконалення постанов військового законодавства, що повинно відбуватись на тлі вивчення зарубіжного досвіду та національ-

них воєнно-правових традицій історичного минулого, починаючи з перших офіційно оформлених нормативних актів за часів формування громадського суспільства та до початку XXI століття, особливо під час відродження української національної держави і права у 1917-1921 роках як на Східній (Українська Народна Республіка, Українська Держава), так і на Західній (Західноукраїнська Народна Республіка) Україні.

Аналіз наукових досліджень і публікацій останніх років. Новизна та акту-

альність заявленої теми проявляється в тому, що хоча сучасні наукові праці, пов'язані з розглядом військового будівництва періоду відродження української держави і права 1917–1920 років взагалі та становлення збройних сил Західно-української Народної Республіки (ЗУНР) зокрема, останнім часом стосувалися по-перше з розкриття загальних проблем правової системи та національного державотворення в західноукраїнських землях, до яких можна віднести роботи таких вчених, як : І.Бойко, О.Вівчаренко, В.Головченко, Т.Гунчак, М.Держалюк, Ю.Карпенко, С.Кобута, О.Красівський, Кріль, П.Кульчицький, М.Кугутяк, М.Литвин, І.Лісна, М.Луцький, С.Макарчук, Д.Норман, О.Павлюк, Р.Петрів, О.Полянський, А.Салтан, В.Сідак, І.Соляр, А.Тейлор, І.Терлюк, Б.Тищик тощо, а по-друге, до них належать конкретні статті та монографії з військового права, які підготували О.Бабій, Р.Бассетт, Б.Білинський, Д.Герчанівський, В.Гордієнко, М.Гуйванюк, О.Завальнюк, В.Зарицький, М.Лазарович, М.Лозинський, О.Лосев, С.Мисько, К.Науменко, С.Олійник, В.Ортинський, С.Прохасько, М.Слободянюк, П.Ткачук, Р.Тютенко, Л.Шанковський, О.Юрейко тощо, але все ж таки потрібно зазначити, що при всій багатоманітності розвідок в історико-правовому плані дослідження видів військового законодавства ЗУНР спеціально не відбувалося. При цьому необхідно відзначити, що на сьогоднішній день з даної теми найбільш цінним є збірник пам'яток права «Західно-Українська Народна республіка 1918–1923. Документи і матеріали» (Івано-Франківськ, 2001 р.), який зосередив в собі джерела для пізнання військового права та законодавства ЗУНР, до яких відносяться конституційні й звичайні закони та видані на їх основі підзаконні акти органів державної влади і військового управління.

Метою даної роботи є історико-правове дефініція основних положень та видів військового законодавства під час воєнного стану в українських землях Західноукраїнської Народної Республіки кінця 1918 –

протягом 1919 років для визначення його соціального значення на рівні сучасного наукового розуміння.

Наукова новизна публікації. полягає в історико-правовому аналізі військового законодавства, норми якого регулюють суспільні відносини в галузі організації воєнних формувань та захистом вітчизни під час війни, що характерне у всіх держав світу задля покращання сучасного публічного права України, на основі національних правових традицій, з метою раціонального військового будівництва.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети в даній роботі доцільно використовувати весь комплекс філософських (світоглядних), загальнонаукових, спеціально та конкретно-наукових способів пізнання (синтезу й аналізу, порівняльно-правовому, логіко-історичному, структурному методам тощо), з яких квінтесенцією усього дослідження є історико-правовий метод, оскільки саме на нього покладається завдання розкриття суті військового законодавства.

Виклад основного матеріалу. В сучасному науковому розумінні існує декілька понять військового законодавства, з яких ми схилиємось до того, що це система правових актів, у яких закріплені норми, що регулюють відносини в галузі військового будівництва і діяльності воєнної організації держави. Уточнюючи це визначення, науковці вказують, що військове будівництво – ще система економічного, соціально-політичних, правових, військових та інших державних заходів, що здійснюються в інтересах зміцнення її обороноздатності, а воєнна організація держави в свою чергу сприймається як охоплена єдиним керівництвом сукупність органів влади та військових формувань, утворених відповідно до чинного законодавства та безпосередньо спрямована на вирішення завдань захисту інтересів держави від зовнішніх і внутрішніх загроз [1]. Дану дефініцію військового законодавства автор екстраполює в часи відродження національної держави і права 1917–1920 років для характеристики даного

елемента правової системи Західноукраїнської Народної Республіки, яка постала на європейській міжнародній арені внаслідок об'єктивної державної дезінтеграції Австро-Угорської монархії, через глибоку політичну кризу викликану невдачами в Першій Світовій війні та революційними подіями наприкінці 1918 року. Щоб запобігти наростаючому незадоволенню підданих імперською владою, яке могло перерости у народні повстання, в австрійському парламенті 4 жовтня 1918 року німецькі буржуазні партії підтримали резолюцію, у якій наголошувалося на право самовизначення усіх націй Габсбурзької монархії включаючи німецьких австрійців. В жовтні 1918 р. імператор Карл I виступив з політичною заявою, в якій проголосив поділ Цислейтанії на національні держави [2, с. 476]. Закінчення існування такого державного об'єднання як Цислейтанія було, по суті, зумовлене трьома конституційними кроками: імператорським маніфестом від 16 жовтня 1918 р., імператорським проголошенням 11 листопада 1918 р. та постановою Палати депутатів від 12 листопада 1918 р. [3, с. 235]. Що стосується другої державницької території Австро-Угорщини – Транслейтанії, то угорський уряд відмовився від нової програми оновлення держави, проте і такий консерватизм не зупинив розпад цієї частини монархії. Законодавчі заходи центральної влади Відня направлені на збереження імперії через оновлення її державного устрою запізнилися в часі тому, що в місцевих ландтагах (сеймах) розпочався процес проголошення незалежності окремих провінцій і країв. Так, 28 жовтня 1918 р. У Празі внаслідок перевороту влада перейшла до чеської національної ради, яка вже 30 жовтня проголосила тимчасову конституцію про незалежність. Рішення про утворення Австрійської республіки було прийнято 12 листопада 1918 р. на тимчасових національних зборах у Відні. 13 листопада 1918 р. Українська Національна Рада (УНРада) у Львові ухвалила «Тимчасовий Основний закон» про державну самостійність Західноукраїнської

Народної Республіки. Національна Рада Угорщини 16 листопада 1918 р. проголосила Угорську республіку. Південно слов'янські народи висловили бажання приєднатися до Сербії, що й було оформлено актом від 1 грудня 1918 р. Тобто проголошення нових незалежних держав на території бувшої Австро-Угорської імперії відбувався мирним парламентським шляхом зі збереженням дії більшості існуючих імперських правових актів, що регулювали відносини у багатьох сферах суспільного життя в [4, с. 107], в тому числі військового будівництва.

Революційні перетворення та проголошення незалежності ЗУНР з піднесенням були підтримані військовослужбовцями українського походження всіх родів військ австро-угорської армії та флоту, серед яких особливо виділялись підрозділи січових стрільців сформованих за територіальним принципом, куди переважно набирались найбільш національно свідомі добровольці з української молоді, що пройшли випробування у битвах протягом 4 років на полях війни. Взагалі загальне число до – 725 800 осіб, офіцерів і солдатів – українців, які пройшли службу в лавах австро-угорських збройних сил під час Першої світової війни. Якщо взяти за основу цифру у 8 млн мобілізованих під час війни, то відсоток українців у цьому представництві, суттєво не змінюється, складаючи 9 % від усіх мобілізованих у двоєдиній монархії. Таке збільшення відсотку призваних до війська, з 7,8 до 9 %, може бути пов'язане з тим, що етнічні території проживання українців в Австро-Угорській монархії слугували полем бою майже весь період війни, і відсутністю на цих територіях великого виробництва і, як наслідок, достатньо кваліфікованої робочої сили, яку можна було б залучити на таке виробництво [5, с. 7]. Стосовно окремого Легіону українських січових стрільців (УСС) то набір добровольців провадили збірні станиці у Львові й у Станіславіві. Створені з подібними завданнями три комісаріати УСС на Волині (у Володимирі Волинському) фактично прова-

дили культурно-освітню роботу. Кадри УСС вийшли із членства парамілітарної української організації Січових Стрільців, заснованої на поч. 1913 р. У Львові, що напередодні війни налічувала 94 станиці. Потрібно зазначити, що із зібраних на заклик Головної Української Ради у Стрию близько 10 000 добровольців австрійська влада дозволила прийняти ледве близько 2 500 [6, с. 1177]. Сучасні науковці доброзичливо вказують, що молодий, інтелектуальний та ідейний січовий стрілець дуже швидко набував воєнного досвіду і ставав кращим вояком, ніж сусідній австрійський чи мадярський, і до нього з пошаною й симпатією почали ставитися – чужинці, яке швидко викликало в рядах українських січових стрільців почуття гордості, що вони все ж таки, хоч і в австрійських мундирах, українським національним військом, та вміють гідно заступати честь своєї нації [7, с. 14]. Утворені перші 10 сотень по 220 вояків брали участь у боях або як приділені до різних фронтових частин, або як два самостійні курені, що в тактичних справах підлягали 129 і 130 бригадам австрійського 25 корпусу. Організаційні справи (офіційне іменування старшин, поповнення) налагодило австрійське командування 23 березня 1915 року. У вересні 1915 обидва курені УСС було реорганізовано в 1 Полк УСС, додавши 1 сотню саперів і 1 кулеметну. Курінь складався з 4 сотень, кожна по 4 чоти; чота — з 4 роїв по 10-15 людей. Стан сотні вагався від 100 до 150 вояків. У травні 1916 року було сформовано особливо придатну в позиційній війні й в операціях в місті чоту боротьби зблизька, складену з відділів: легких і важких мінометів, ґранатометів і вогнеметів. Зв'язково-вістову службу виконував окремих кінний відділ (сотня). Піонерський відділ УСС розгорнувся взимку 1916 р. В технічну сотню з 4 чот. З вересня 1916 р. до листопада 1918 р. леґіон існував лише як курінь із 4 піхотних сотень, 1 технічну, 1 будівельної й 1 кулеметної [6, с. 1178]. 1 листопада 1918 року січові стрільці зайняли Львів, Станіслав, Тернопіль, Золочів,

Сокаль, Раву-Руську, Коломию, Снятин, Печеніжин, Борислав та інші міста Західної України, починаючи служити не імперії, а Українській революції.

Велика війна для Австро-Угорщини мала безславне закінчення. Вже 3 листопада 1918 року австрійський рейхсрат ухвалив закон про припинення війни з Італією та Антантою. Логічно, що вже 6 листопада 1918 року імператор Карл I своїм указом офіційно розформував Збройні сили Австро-Угорської монархії. Остаточну віху було поставлено 11 листопада 1918 року, укладанням Комп'єнського перемир'я держав Антанти з Германською імперією про припинення військових дій в Західній Європі.

Звичайно для складу Збройних сил Австро-Угорщини поразка у війні була трагедією. Р. Бассет справедливо зазначає, що внесок цісарської та королівської армії в культуру та історію Європи, хоч і значний, але не до кінця досліджений, а з огляду на те, що вона завжди воювала, щоб захищати в першу чергу династію, а не знищувати своїх супротивників, дивовижно, але вона перемогла більшість своїх кампаній [8 с. 539]. Хоча Австро-Угорська імперія розробила досить розвинуту, в порівнянні з іншими європейськими державами, систему військового законодавства, проте українській революційній армії ЗУНР потрібні були нові вітчизняні закони воєнної галузі в першу чергу для забезпечення обороноздатності держави.

В теоретико-правовому аспекті автор вважає, що під законодавством ЗУНР взагалі та військового зокрема у найширшому значенні потрібно розуміти систему правових актів законодавчої, виконавчої та самоврядної влади, так як на той час не існувало чіткого розмежування між законами та підзаконними нормативними актами в сучасному їх визначенні. При цьому до суб'єктів нормотворчості ЗУНР взагалі та у військовій сфері зокрема слід віднести: Українську Національну Раду (УНРада), Державний Секретаріат, галузеві секретаріати, Відділ УНРади, Трудовий конгрес, Уповноваженого Диктатора Євгена Петрушевича (з 9 червня 1919 р.),

повітових комісарів, повітових військових комендантів, повітові УНРади як самоврядні місцеві органи.

Правові акти, що ухвалені тими чи іншими суб'єктами нормотворчості приймалися під різними загальними або індивідуальними назвами, а саме: відповідь, власноручний лист, внесення, декларація, денник, додаток, донесення, доповідна записка, заклик, закон, заява, звернення, звіт, інструкція, інформаційне повідомлення, інформаційний лист, інформація, меморіал, наказ, лист, обіжчик, оперативний звіт, оперативний наказ, офіційне повідомлення, перелік, повідомлення, повласть диктатора, пояснення, представлення, присяга, приказ диктатора, протокол, рапорт, рекомендації, розпоряд, розпорядження, розпорядок, телеграма, тимчасові вказівки, угода, умова, універсал, устрій, ухвала, штат, циркуляр тощо.

Для кращого сприйняття всієї сукупності нормативних актів, якими відбувається правове регулювання суспільних відносин у військовій сфері, доцільно їх поділяти на окремі групи – джерела права, що відрізняються визначними способами зовнішнього вираження та закріплення правових норм, чим засвідчується їх загальнообов'язковість. Теоретичний поділ на джерела права дозволяє тлумачити сам зміст військового законодавства ЗУНР, основними видами за джерелом походження і формою вираження якого були:

- 1) конституційні закони ЗУНР;
- 2) звичайні закони ЗУНР;
- 3) підзаконні нормативні акти органів центральної влади та управління;
- 4) локальні акти місцевих органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та відомств;
- 5) акти військового командування (начальників об'єднань, з'єднань військових частин та установ);
- 6) міжнародно-правові договори;
- 7) військові правові звичаї.

Військова доктрина ЗУНР як декларація про політику держави в галузі воєнної безпеки, яка б встановлювала напрями мілі-

тарного будівництва у військовий та мирний час, так і не була розроблена через об'єктивні політичні обставини.

Правовою основою забезпечення національної безпеки ЗУНР взагалі та воєнної зокрема мають конституційні закони, головне місце серед яких займає «Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель бувшої Австро-Угорської монархії, ухвалений Українською Національною Радою» від 12 листопада 1918 року в Артикул III «Державна суверенність» зазначено: «Отся державна територія творить самостійну Західно-Українську Народну Республіку» [9, с. 100]. Особливе місце серед найперших політико-правових актів займає програмний документ «Відозва Української національної Ради» від 1 листопада 1918 року, де крім того всього записано звернення до українських військовослужбовців: «Всі жовніри української народності підлягають від нині виключно Українській Національній Раді і приказам установлених нею військових властей Української Держави. Всі вони мають стати на її оборону. Українських жовнірів з фронтів відкликається отсим до рідного краю на оборону Української Держави. Все здібне до зброї українське населення має утворити боєві відділи, які або ввійдуть в склад української армії або на місцях оберігатимуть спокій і порядок. Особливо мають бути оберігатися залізниця, пошта й телеграф» [9, с. 99], по суті саме даний документ започатковує комплекс джерел військового права ЗУНР.

Авторитетним джерелом вважаються звичайні військові закони ЗУНР. Окремий відсоток серед них займали ті, що стосувалися законодавчому регулюванню діяльності органів, які забезпечували воєнну безпеку ЗУНР, а саме такі правові акти: Закон Української Національної Ради про тимчасову адміністрацію 16 листопада 1918 р.; Розпоряд Державного секретаріату військових справ про військове судівництво. 16 листопада 1918 р.; Статут повітових органів Української Національної Ради від 16 листопада 1918 р.; Обіжник Ради Державних Секретарів державним

повітовим комісарам щодо їх обов'язків від 1 грудня 1918 р.; Розпорядок про введення Диктатури в Західній області УНР: Акт Української Національної Ради і Державного Секретаріату 9 червня 1919 р. тощо. Так параграфу дев'ятого закон «Про тимчасову адміністрацію» 16.VIII.1918 року: «У справах публічного безпеченства повіту підлягають повітові військові коменданти і повітові коменданти жандармерії українському державному повітовому комісарові. У всіх інших справах, входячих в обсяг обох тих комендантів має український державний повітовий комісар з ними співдіяти і довести силою своєї влади до як найскоршого зоганізованя окружної військової сили і жандармерії в повіті» [10, с. 7], а, наприклад у «Статуті повітових органів УНРади також від 16.VIII.1918 р. зазначено: «Сотворити оборонну силу головно молоді під проводом військових і подбати про військове вишколення її. Все те повинне наступити в рамках січових організацій» [10, с. 7]. З вказаних вище та інших документів видно, що конкретно на місцевому рівні військову безпеку повинні були забезпечувати повітові комісари та військові коменданти співпрацюючи один з одним.

Найважливіші положення, що стосуються виконання військового обов'язку закріплені в наступному законодавстві: Заклик Української Національної Ради до українського населення вступати до лав українського війська від 3 листопада 1918 р.; Звернення Української Національної Ради і Української генеральної військової команди «Під оружжя!» від 5 листопада 1918 р.; Наказ генерального отамана Григорія Коссака українським військам із закликом захищати Українську державу від 7 листопада 1918 р.; Розпорядження Державного секретаріату військових справ про мобілізацію до військової служби від 13 листопада 1918 р.; Розпоряд Державного секретаріату військових справ про поділ території на військові області та округи від 13 листопада 1918 р.; Розпоряд Державного секретаріату військових справ про складання спис-

ків військовозобов'язаних 1901 р. народження від 13 листопада 1918 р.; Присяга військ Західно-Української Народної Республіки від 13 листопада 1918 р.; Наказ Державного секретаріату військових справ про складання списків офіцерів від 16 листопада 1918 р.; Наказ Державного секретаріату військових справ про мобілізацію офіцерів-артилеристів від 19 листопада 1918 р.; Наказ Державного секретаріату військових справ про мобілізацію лікарів-українців від 19 листопада 1918 р.; Циркуляр Державного секретаріату внутрішніх справ повітовим комісарам про звільнення від військової служби осіб, зайнятих у цивільних урядах від 18 січня 1919 р.; Розпорядок Державного секретаріату військових справ та Державного секретаріату внутрішніх справ про військову службу невійськовозобов'язаних від 26 січня 1919 р.; Обіжник Державного секретаріату внутрішніх справ повітовим комісарам відносно звільнення окремих громадян від військової служби від 27 січня 1919 р.; Декларація січових стрільців від 25 березня 1919 р.; Наказ командуючого тилу полковника Григорія Коссака про мобілізацію в армію від 13 червня 1919 р.; Наказ НКГА про призначення командного складу від 22 червня 1919 р.; Наказ НКГА про порядок мобілізації в армію у визвоєних районах від 23 червня 1919 р.; Наказ командуючого армії генерала-поручника Олександра Грекова про порядок мобілізації в армію і реєстрацію військовиків від 30 червня 1919 р. тощо. Якщо перші заклики та звернення носили чисто декларативний характер політичних організацій, то після проголошення самостійності Західноукраїнської Народної Республіки всі розпорядження, накази, циркуляри та інші правові норми стосовно військової служби отримують статус офіційних актів законодавства. Так, Заклик УНРади від 3.XI.1918 року можна розцінити як гасло до про загальний військовий обов'язок громадян ЗУНР, в якому прозвучало: «У хвилі в якій рішається майбутнє Рідної Землі взиває Українська Національна Рада всіх українських чоловіків, здібних

до збройної військової служби, від 17 років життя, почавши, явитись у Львові і зголоситися, в українській начальній команді, щоби доповнити українські народні полки і уможливити відпущення найстарших вояків.» [11, с. 21]. А в першому суто юридичному документі – Розпорядженні Державного секретаріату військових справ про мобілізацію до військової служби від 13.11.1918 року вже чітко зазначено: «На основі постанови Української Національної Ради з дня 1 листопада 1918 заряджую частинну мобілізацію всіх обов'язаних до військової служби горожан Української народності Західноукраїнської Народної Республіки і так: 1. Всіх гажистів бувшої австрійської армії до 50 р. життя; 2. Річників мужви зі демобілізованої бувшої австрійської армії від 1883 до 1900 р.; 3. Заряджую перегляд річника 1883–1900 в тих граничних повітах, де під час війни австрійські власті рекрута не побирали. Всі обов'язані до служби під ч. 1 зголошуються ся негайно приналежній окружній команді» [11, с. 47]. Крім того в той же час на основі Розпорядку Держсекретаріату військових справ про поділ території на військові області та округи ЗУНР, всю наявну підконтрольну новій державі територію (тобто без Закарпаття, Буковини і зайнятих поляками західних територій) було поділено на три військові області: Львів, Тернопіль і Станіслав, кожна з яких, складалася з чотирьох військових округ, а останні охоплювали територію 5–8 повітів. Кожен округ очолював військовий комендант, який проводив набір новобранців і відповідав за їхній вишкіл [12, с. 278]. Решта правових актів про військовий обов'язок громадян переважно стосувалася порядку призову до війська ЗУНР резервістів, офіцерів та добровольців й звільнення з армії тих хто підлягав демобілізації.

Доцільно виділити в окрему групи норми права, що встановлювали правовий статус та соціальний захист військовослужбовців ЗУНР, до яких можна віднести акти законодавства такого характеру: Розпорядок Державного Секретаріату про

підвищення оплати воякам і ґажистам (від авт., старшини, які отримували платню за службу «ґажи») державної жандармерії від 4 квітня 1919 р.; Розпорядження Державного секретаріату військових справ про харчовий пайок від 5 листопада 1918 р.; Розпорядження Державного секретаріату військових справ про зарплату для військовиків від 15 листопада 1918 р.; Розпорядження Державного секретаріату військових справ про зарплату офіцерам, службовцям і рядовим від 1 грудня 1918 р.; Наказ Державного секретаріату військових справ щодо впорядкування забезпечення старшин житлом від 26 лютого 1919 р.; Обіжник Державних секретаріатів військових справ і внутрішніх справ до окружних військових команд і повітових комісарів про пільги від військової служби від 1 березня 1919 р.; Розпорядження Ради державних секретарів про встановлення відзнак для борців за славу УНР від 30 квітня 1919 р.; Наказ НКГА про заходи захисту військовиків від інфекційних хвороб від 21 червня 1919 р.; Наказ командуючого армії генерала-поручника Олександра Грекова про порядок підвищення військових звань старшинам, що відзначилися в боях від 26 червня 1919 р.; Представлення НКГА Диктаторові Євгену Петрушевичу про присвоєння військових звань від 27 червня 1919 р.; Роз'яснення Головного управління Генерального штабу УНР Військовій канцелярії Диктатора про допомогу пораненим військовикам 10 від вересня 1919 р. тощо. Наприклад, з «Розпорядження Держсекретаріату військових справ про зарплату для військовиків» 15.XI.1918 року видно як серйозно влада ЗУНР відносилась до матеріального забезпечення вояків, саме: «Всякі побори в грошах виплачують ся згори для мужви від стрільців до штабного старшого десятника кожного 1, 10, 20 місяця, для офіцерів від хорунжого в гору кожного 1-го місяця. 2. Винагорода для тих, що повнять службу у війську – невійськових – а заступають офіцерів або урядників-військових 200 К (від авт. карбованців) місячно з долу і харч дійсно або

в грошах. Сестриці, писарки, 160 К місячно з долу і харчі дійсно або в грошах. Робітнична служба 60 К місячно з долини і харч дійсно або в грошах.» [11, с. 68]. Всі інші з приведених документів про правовий статус стосуються як матеріально-фінансового забезпечення військовослужбовців та їх сімей так і моральної підтримки й відзнаки вояків.

Юридична відповідальність військовослужбовців визначалась рядом документів серед яких потрібно виділити наступні акти законодавства ЗУНР: Розпоряд Державного секретаріату військових справ про військове судівництво від 16 листопада 1918 р.; Розпоряд Державного секретаріату військових справ про покарання за допомогу дезертирам з армії від 3 квітня 1919 р.; Наказ НКГА про категоричну заборону безправних реквізицій від 17 червня 1919 р.; Наказ НКГА у Винниці щодо наказу штабу Дієвої армії УНР від 31 липня 1919 про заборону безправних реквізицій і про боротьбу з більшовицькою агітацією в армії від 21 серпня 1919 р.; Розпорядок диктатора Євгена Петрушевича про виконання в останній інстанції військовокарного судівництва для галицько-українських військових осіб на час їх побуту поза територією власної держави від 1 березня 1921 р. тощо. Так у «Розпорядку Держсекретаріату військових справ про військове судівництво» 16. XI. 1918 року визначено систему військових судів у 3 військових областях та 12 військових округах на чолі з Найвищим судовим трибуналом, які повинні були виконувати військове судівництво на основі дотичних австрійських законів [11, с. 72–73]

Нормативно-правову основу забезпечення інформаційної безпеки військовослужбовців ЗУНР характеризують такі правові акти: Обіжник Державного секретаріату внутрішніх справ повітовим комісарам про політичні настрої у військах від 24 лютого 1919 р.; Оперативна інформація груп військ штабу фронту НКГА про стан на фронті від 2 березня 1919 р.; Інформаційне повідомлення Начальної команди польської армії про телеграми Головної Команди укра-

їнських республіканських військ стосовно зриву мирних переговорів від 19 липня 1919 р.; Інформаційна доповідь політичного відділу Міністрові галицьких справ УНР стосовно взаємин між вояками Галицької Армії та населенням від 4 серпня 1919 р.; Наказ НКГА у Винниці щодо наказу штабу Дієвої армії УНР від 31 липня 1919 про заборону безправних реквізицій і про боротьбу з більшовицькою агітацією в армії від 21 серпня 1919 р. тощо. Так зі змісту «Обіжник Держсекретаріату внутрішніх справ повітовим комісарам про політичні настрої у військах» 24. II. 1919 року вбачається, що однією з загроз інформаційній безпеці в армії є розповсюдження деякими військовими негативних чуток про класову та національну політику влади ЗУНР [11, с. 171]. В той же час з усіх правових актів даного виду видно, що основним засобом боротьби з інформаційними небезпеками є суто правдиве роз'яснення про реальний стан речей як в державному управлінні та і на фронті.

Правовий захист **мирного населення** під час війни забезпечувався відповідно до офіційно ухвалених актів законодавства ЗУНР, серед яких звертають на себе увагу: Наказ Державного секретаріату військових справ 14 листопада 1918 р. про взяття на облік майна і забезпечення населення та військового гарнізону м. Львова необхідним продовольством від 15 листопада 1918 р.; Розпорядок Державного секретаріату внутрішніх справ спільно з Державним секретаріатом військових справ та Державним секретаріатом закордонних справ про доповнення до розпорядку про перепустки і паспорти цивільним особам для подорожі за кордон від 3 квітня 1919 р.; Наказ окружного військового коменданта Т.Примака для населення округу Коломия, Печеніжин, Косів, Снятина, Городенка, Заліщики про дотримання ладу і порядку від 20 лютого 1919 р.; Розпоряд Державного секретаріату військових справ про тверді ціни на продовольчі товари від 4 квітня 1919 р.; Обіжник Державного секретаріату внутрішніх справ повітовим комісаріатам про роботу центрального комітету

допомоги жертвам війни від 7 квітня 1919 р. тощо. Характерним для цієї групи є «Наказ НКГА про категоричну заборону безправних реквізицій» 17.VI1919 року, в категорично зазначається: «Наказую негайно предприняти всі міри, щоби реквізиції всякого майна переводились строго після законів і в ніякому случаю ніхто не робив їх на власну руку. Всім, хтоби робив реквізиції на власну руку та допускав ся при тім надужить зі шкодою для населення чи державного скарбу, належить безпощадно переслідувати і передавати польовим судам, де будуть карані за злочин грабунку зглядно крадіжки або обману» [11, с. 435]. В даному документі та інших наказах і обіжчиках секретаріатів вказувалось, що при реквізиціях потрібно захищати цивільне населення від неправомірних дій зі сторони як військових команд так і окремих військовослужбовців.

Забезпечення процесу ухвалення рішень під час ведення воєнних операцій в збройних силах ЗУНР регламентувалось низкою законів та підзаконних нормативних актів, серед яких віділяються: Звіт Штабу Української Генеральної Команди про бойові дії 5 листопада 1918 р. від 6 листопада 1918 р.; Наказ інтендантської комісії про взяття на облік і контроль військового майна на території краю від 9 листопада 1918 р.; Повідомлення Начальної команди українських військ від 16 листопада 1918 р. про бойові дії на фронті від 17 листопада 1918 р.; Наказ коменданта військ ЗУНР генерал-хорунжого Михайла Омеляновича-Павленка у зв'язку з вступом на посаду від 23 грудня 1918 р.; Телеграма полковника Віктора Курмановича начальнику штабу Дійової армії про особовий склад армії від 25 лютого 1919 р.; Наказ начальника штабу Галицької армії полковника Віктора Курмановича про новий устрій штабу від 26 лютого 1919 р.; Оперативний звіт НКГА головному управлінню генерального штабу від 27 лютого 1919 р.; Наказ Диктатора Євгена Петрушевича про присвоєння військового звання генерала-четаря

полковнику Антону Кравсу і призначення його комендантом III корпусу від 16 червня 1919 р.; Наказ командуючого армії генерала-поручника Олександра Грекова щодо функціональних обов'язків фронтових і тилових частин від 25 червня 1919 р.; Наказ НКГА про розформування куренів 8 бригади 2 корпусу за панічний відступ під Перемишлянам від. 3 липня 1919 р.; Наказ командуючого генерал-четаря Мирона Тарнавського з нагоди взяття м. Києва від 6 вересня 1919 р.; Власноручна телеграма Головного отамана Симона Петлюри НКГА Президенту Євгенові Петрушевичу та ін. про дотримання єдності в діях армій від 14 вересня 1919 р. тощо. Прикладом даного виду є: «Наказ начальника штабу полковника Віктора Курмановича про посилення оборонних позицій» 1 III. 1919 р. В якому наказується: «Всі команди мають негайно зробити заходи, щоб утворити поза займаними теперішніми боєвими лініями ще й другі і треті боєві лінії. Тілі позиції мають відповідати всім тактичним бажанням модерного бою» [11, с. 234]. Потрібно зазначити, що в порівнянні з іншими видами військових правових актів, оперативні рішення значно переважають кількістю всю решту.

На юридичній основі нового законодавства військове будівництво у Західно-українській Народній Республіці розпочалося вже з середини листопада 1918 року. По-перше, під керівництвом Державного секретаріату військових справ (ДСВС) започаткувався процес утворення на території ЗУНР 3 обласних, 12 окружних і 60 повітових військових команд, на які було покладено завдання мобілізаційного призову, вишколу новобранців, формування бойових частин і підрозділів для фронту; організації підготовки старшинських і підстаршинських кадрів у створених навчальних структурах; забезпечення в них правопорядку та відповідно оголошено структуру і штати вказаних команд, По-друге, Начальною командою Галицької армії (НКГА), 15 листопада 1918 року був оголошений мобілізацій-

ний призов всіх чоловіків віком від 18 до 35 років включно. По-третє, у складі НКГА був створений Оперативний штаб для керівництва бойовими діями [13, с. 265]. Військово-територіальний поділ ЗУНР був наступний: Львів (округи Львів, Перемишль, Рава-Руська, Самбір), Станіслав (округи Станіслав, Стрий, Коломия, Чернівці), Тернопіль (округи Тернопіль, Золочів, Чортків, Бережани) [14, с. 311], а округи відповідно поділялись на 60 військових повітів. Згідно військового законодавств керівництво уряду та армії постійно забезпечували матеріальне становище військовослужбовців та їх сімей. Так, наприклад, старшинам належала доплата на квартиру, залежно від місця дислокації війська (80–420 корон), на придбання однострою (500–750 корон). На фронті і старшинам дозволяли мати ординарця (чуру). Додатково по 10 корон отримували водії автомашин і панцерників. Поранені та хворі мали оклади з фронтowymi додатками, ув'язнені – 6 корон щомісяця. Було визначено виплати старшинам за відрядження – по 15 корон на день і 5–10 корон для оплати поїздок. А згідно з розпорядженням військового відомства від 10 березня 1919 року, продуктами харчування забезпечувалися сім'ї старшин і активних підстаршин: інтендантські служби мали видавати на кожного члена родини військовослужбовця денний пайок (150 г м'яса, 100 г круп, 200 г борошна, 0,5 кг картоплі). Після війни родини старшин і стрільців мали отримати земельні ділянки [14, с. 314], що говорить про перспективу соціального захисту після війни у мирний час.

Більшість військовослужбовців Галицької армії ЗУНР, особливо старшинський склад, отримали неабиякий бойовий досвід на фронтах Першої Світової війни, що на слушну думку науковців, була важливим етапом у розвитку воєнного мистецтва, під час якої відбулася перевірка на практиці поглядів на способи ведення бойових дій, стратегію і тактику, опрацьовані нові схеми наступального й оборонного боїв, прориву оборони проти-

вника, бойових порядків війська в наступі й обороні, взаємодії родів зброї в бою, які були взяті на озброєння українських армій у 1917–1921 роках. [15, с. 221]. Нове військово законодавство ЗУНР підтвердило вже існуючий армійський порядок та юридично оформило правове положення воєнної організації держави, її організаційні принципи формування і структуру збройних сил.

Висновки. Зважаючи на зазначене вище у основній частині статті, ми спроможні прийти до наступного висновку про те, що весь комплекс публічно-правових актів військового законодавства Західноукраїнської Народної Республіки кінця 1918–1919 років, які ефективно здійснювали правове регулювання у військовій сфері, доцільно розподілити на наступні види за їх спеціальним призначенням, які закріплювали: правові основи захисту державної самостійності, конституційного ладу і територіальної цілісності Західноукраїнської Народної Республіки; правове забезпечення діяльності збройних сил ЗУНР; правові засади військового обов'язку і проходження військової служби; юридичний статус військовослужбовців; правові гарантії та соціально-правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей; атрибути юридичної відповідальності військовослужбовців; правове забезпечення інформаційної безпеки у воєнній сфері; правовий захист цивільного населення під час бойових дій; правове забезпечення процесу прийняття рішень під час планування та ведення військових операцій. В майбутньому при характерниці особливостей військового будівництва періоду відродження незалежних державних інститутів 1917–1920 років вітчизняним та зарубіжним науковцями пропонується звернутись до порівняльно-правових досліджень джерел військового права Української Народної Республіки, Української Держави та ЗУНР з метою виявлення позитивних надбань воєнної справи для подальшого упорядкування сучасних військово-правових відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Військове законодавство. Енциклопедія Сучасної України / Редкол. : І.М.Дзюба, А.І.Жуковський, М.Г.Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. К : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. URL: <https://esu.com.ua/article-34472> (дата звернення: 21.11.2024).
2. Цольнер Е. Історія Австрії. Наук. ред. Р. Расевич; пер. З нім. Р.Дубасевич, Х. Назаркевич, А.Онишко, Н. Іваничук. Львів, 2001. 712 с.
3. Die Habsburgermonarchie 1848-1918. Im Auftrag her Kommission für die Geschichte der Habsburgermonarchie herausgegeben von Helmut Rumpler uno Peter Urbanitsch. Band VII/1. Wien, 2000. 1312 s.
4. Вовк О.Й. Правові засади міського самоврядування в ЗУНР. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції: «Соборність України: правовий вимір, присвяченої 100-річчю Акту злуки УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р.» 29 листопада 2018 р. Київ : ФОП Маслаков, 2019. С. 105–109.
5. Лосєв О. Українці в збройних силах Австро-Угорщини в роки Першої світової війни (1914–1918). *Воєнно-історичний вісник*, 2018. 28(2). С. 5–8. URL: <https://doi.org/10.33099/2707-1383-2018-28-2-5-8> (дата звернення: 21. 11. 2024).
6. Енциклопедія українознавства. Загальна частина. Кн. 2. Голов. ред: Володимир Кубійович і Зенон Кузеля. Мюнхен; Нью-Йорк : «Молоде життя», Наукове товариство імені Шевченка у Європі. 1949. Репринтне відтворення видання 1949 року. Київ. Т. 2. 1995. С. 801–1230.
7. Корпус січових стрільців. Воєнно-історичний нарис. Редакційна колегія: Бабій О., Зарицький В., Герчанівський Д., Білинський Б., при співпраці Завадовича М. Чикаго : Друкарня видавництва Миколи Денесюка, 1969. 663 с.
8. Bassett, Richard. For God and Kaiser: The Imperial Austrian Army, 1619–1918. New Haven : Yale University Press, 2016. 616 p.
9. Хрестоматія з історії держави і права України. Том 2. Лютий 1917 р. – 1996 р.: Навч. посібник для юрид. вищих навч. закладів і фак.: В.Д.Гончаренко, А.Й.Рогожин, О.Д.Святоцький. Київ : Ін Юре, 1997. 800 с.
10. Західно-Українська народна республіка 1918–1923. Документи і матеріали. У 5 т. Том 2 / Керівник, відп. ред. О.Карпенко. Івано-Франківська обласна державна адміністрація; Прикарпатський університет ім. В.Стефаника; Державний архів Івано-Франківської області. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2001. 712 с.
11. Західно-Українська народна республіка 1918–1923. Документи і матеріали. У 5 т. Том 4: Збройні сили у боротьбі за свободу, незалежність, соборність. Керів., відп. ред. О.Карпенко; Укладачі: О.Карпенко, К.Мицан. Івано-Франківська обласна державна адміністрація; Прикарпатський національний університет ім. В.Стефаника; Державний архів Івано-Франківської області. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2008. 886 с.
12. Збройні сили. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: ілюстрована історія =Western Ukrainian national republic 1918–1923 : illustrated history Голов. ред. І кер. авт. кол. Микола Кугутяк ; ред. кол. : В.Анушкевич, М.Вегеш, В.Грабовецький, М.Кугутяк [та ін.]. 2-ге вид., доповнена Львів-Івано-Франківськ : Вид-во «Манускрипт-Львів», 2008. 524 с. С. 276–289.
13. Військове будівництво Західно-Української Народної Республіки Західно-Українська Народна Республіка, 1918–1923. Енциклопедія. До 100-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки. Том І. А-Ж. Івано-Франківськ : Вид-во «Манускрипт-Львів», 2018. 688 с. С. 265.
14. Галицька армія. Західно-Українська Народна Республіка, 1918–1923. Енциклопедія. До 100-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки. Том І. А-Ж. Івано-Франківськ: Вид-во «Манускрипт-Львів», 2018. 688 с. С. 311–316.

15. Ткачук П.П. Сухопутні війська збройних сил європейських держав від Середньовіччя до Першої світової війни: ретроспективний аналіз. *Військово-науковий вісник*. 2009. Вип. 11. С. 198–222.

REFERENCES:

1. Dziuba, I. M., Zhukovskyi, A. I., & Zhelezniak, M. H. (Eds.). (2005). *Viiskove zakonodavstvo [Military legislation]*. In Encyclopedia of Modern Ukraine. Institute of Encyclopedic Research of NAS of Ukraine. Retrieved from: <https://esu.com.ua/article-34472> [in Ukrainian].
2. Zöllner, E. (2001). *Istoriia Avstrii [History of Austria]* (R. Dubasevych, Kh. Nazarkevych, A. Onyshko, & N. Ivanychuk, Trans.; R. Rasevych, Ed.). Lviv [in Ukrainian].
3. Rumpler, H., & Urbanitsch, P. (Eds.). (2000). *Die Habsburgermonarchie 1848–1918 (Vol. 7/1)*. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften [in German].
4. Vovk, O. Y. (2019). Pravovi zasady miskoho samovriaduvannia v ZUNR [Legal principles of municipal self-government in WUPR]. In Proceedings of the International Scientific and Practical Conference "Sobornist Ukrainy: pravovyi vymir" (pp. 105–109). FOP Maslakov [in Ukrainian].
5. Losiev, O. (2018). Ukraintsi v zbroinykh sylakh Avstro-Uhorshchyny v roky Pershoi svitovoi viiny (1914–1918) [Ukrainians in the armed forces of Austria-Hungary during World War I (1914–1918)]. *Military Historical Bulletin*, 28(2), 5–8. <https://doi.org/10.33099/2707-1383-2018-28-2-5-8> [in Ukrainian].
6. Kubiiovych, V., & Kuzelia, Z. (Eds.). (1995). *Entsyklopediia ukrainoznavstva [Encyclopedia of Ukrainian Studies]* (Vol. 2). Molode zhyttia. (Original work published 1949) [in Ukrainian].
7. Babii, O., Zarytskyi, V., Herchanivskyi, D., & Bilynskyi, B. (Eds.). (1969). *Korpus sichovykh striltsiv : Voiennno-istorychnyi narys [Corps of Sich Riflemen: Military-historical essay]*. Mykola Denesiuk Publishing House [in Ukrainian].
8. Bassett, R. (2016). *For God and Kaiser: The Imperial Austrian Army, 1619–1918*. Yale University Press [in English].
9. Honcharenko, V. D., Rohozhyn, A. Y., & Sviatotskyi, O. D. (1997). *Khrestomatiia z istorii derzhavy i prava Ukrainy. Tom 2 [Reader on the history of state and law of Ukraine. Volume 2]*. In Yure [in Ukrainian].
10. Karpenko, O. (Ed.). (2001). *Zakhidno-Ukrainska narodna respublika 1918–1923. Dokumenty i materialy [Western Ukrainian People's Republic 1918–1923. Documents and materials]* (Vol. 2). Lileia-NV [in Ukrainian].
11. Karpenko, O., & Mytsan, K. (Eds.). (2008). *Zakhidno-Ukrainska narodna respublika 1918–1923. Dokumenty i materialy [Western Ukrainian People's Republic 1918–1923. Documents and materials]* (Vol. 4). Lileia-NV [in Ukrainian].
12. Kuhutiak, M. (Ed.). (2008). *Zbroini syly [Armed Forces]*. In Western Ukrainian People's Republic. 1918–1923: Illustrated history (2nd ed., pp. 276–289). Manuskrýpt-Lviv [in Ukrainian].
13. Kuhutiak, M. (Ed.). (2018a). *Viiskove budivnytstvo Zakhidno-Ukrainskoi Narodnoi Respubliky [Military construction of the Western Ukrainian People's Republic]*. In Western Ukrainian People's Republic, 1918–1923: Encyclopedia (Vol. 1, p. 265). Manuskrýpt-Lviv [in Ukrainian].
14. Kuhutiak, M. (Ed.). (2018b). *Halytska armiiia [Galician Army]*. In Western Ukrainian People's Republic, 1918–1923: Encyclopedia (Vol. 1, pp. 311–316). Manuskrýpt-Lviv [in Ukrainian].
15. Tkachuk, P. P. (2009). Sukhoputni viiska zbroinykh syl yevropeiskykh derzhav vid Serednovichchia do Pershoi svitovoi viiny: retrospektyvnyi analiz [Land forces of European states from the Middle Ages to the First World War: retrospective analysis]. *Military Scientific Bulletin*, 11, 198–222 [in Ukrainian].